

הרב יואל פרידמן

פירות הקיץ בשווקים והסתמכות על רשימות אחוזי ערלה

שאלה

ישנם מוסדות כשרות שמפרסמים רשימות של מיני פירות (לפי זנים), ומציינים את אחוזי הערלה בכל אחד מהם (להלן: 'רשימות הערלה').¹ האם אפשר להסתמך על רשימות אלו?

תשובה

א. ישנן ארבע שיטות בפוסקים בנוגע לבעיית הערלה בפירות השווקים:² יש אומרים שאם שכיחות פירות הערלה ממין מסוים פחותה מ- 1/2%, מותר לקנות את הפירות ממין זה בשווקים גם בלי השגחה. יש אומרים, ששכיחות פירות ערלה של 5% אינה מצריכה השגחה; יש אומרים ששכיחות של 10% אינה מצריכה השגחה; ויש אומרים שאם רוב הפירות ממין מסוים אינם ערלה, מותר לקנות ממין זה בלא השגחה.

1. השיטה הראשונה שהבאנו היא שאם שכיחות פירות הערלה במין מסוים נמוכה מ- 1/2%, מותר לקנות אותם בשווקים גם בלא השגחה. הסוברים כך מסתמכים על הדין שאם התערבו פירות ערלה בפירות היתר - אזי הם בטלים באחד ומאתיים (עי' ערלה פ"א מ"ו). לענ"ד אין להם להסתמך על דין זה, ואין לשיטה זו על מה להתבסס, משלוש סיבות: א) הדין הנ"ל אמור בתערובת של פירות ערלה ופירות היתר. אך פירות ערלה בשווקים אינם תערובת של פירות ערלה ופירות היתר, אלא הקונה בשוק מסופק מהו מקור הפירות, והאם חל עליהם הכלל של 'הלך אחר הרוב' (כדלהלן). המקרה של 'קונה פירות בשוק' דומה למקרה של 'מוצא חתיכת בשר', ומסופק אם היא כשרה אם לאו. לגבי מקרה זה, נקבעה ההלכה ש'כל דפריש מרובא פריש', אך לא שמענו שיש מי שאומר שהחתיכה יכולה להתבטל בשישים. ב) אין אפשרות להסתמך על הרשימות שמציינות את אחוזי הערלה, כפי שנראה להלן. ג) כשמבטלים איסור במאתיים או בשישים, צריך אומדן מדויק של האיסור לעומת ההיתר. גם אילו יכולנו לסמוך על 'רשימות הערלה', רמת הדיוק אינה כזו שניתן להסתמך עליה בדין ביטול באחד ומאתיים. אם מתפרסם שיש במין מסוים 0.4% ערלה, אף אחד אינו יכול לערוב שאין 0.6%.

1. את הרשימות האלו מכין מידי שנה ד"ר משה זקס, מהמכון לחקר החקלאות עפ"י התורה.

2. עי' במאמר הגר"מ אליהו, 'פירות ערלה בשוק רוב או קבוע', התורה והארץ א, עמ' 11-22; ובמאמרנו, אמונת עתיד 84 (תש"ע), עמ' 32-42.

2. אמנם יש אומרים (וכך סובר הגר"ש אלישיב זצ"ל) שהמקרה של 'קונה פירות בשוק' אינו דומה למקרה של 'מוצא חתיכת בשר', אלא דומה יותר למקרה שבו קונה נכנס לחנות, ולאחר מכן הוא מסופק אם החנות טרפה או כשרה. במקרה זה אין הרוב קובע, אלא 'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי', ויש ספק לגבי כשרות הבשר ולכן הוא אסור. לפי שיטה זו, יש מי שאמר שמין ששכיחות הערלה בו פחותה מ- 5% (לפי 'רשימות הערלה'), מותר לקנותו בשוק, כי ידוע שכמויות קטנות כאלה אינן מתפזרות בכל השווקים בארץ, ונמצא שבכל שוק יש רק 'ספק קבוע', ובמקרה כזה, יש להתיר.

3. יש אומרים שאין הפירות בשוק נחשבים 'קבוע' אלא 'פריש'. מי שקונה בשר בחנות ומסופק בכשרות הבשר, הספק מתעורר אצלו במקום הקביעות - באטליז, ולכן יש דין של 'קבוע'. אך בפירות השוק, הספק אינו מתחיל במטע אלא בשוק, ולכן יש לפירות דין של 'פריש', ובמקרה זה הדין הוא ש'הלך אחר הרוב'. **רוב הפוסקים**³ החשיבו את פירות השוק 'פריש', מסיבות שונות. לפי שיטה זו, אם רוב פירות ממין מסוים אינם ערלה, מותר לקנות ממין זה בשוק, בלא השגחה.

4. יש אומרים שגם אם אנו מחשיבים את פירות השוק 'פריש', יש מקום להחמיר ב'מיעוט מצוי'.⁴ לאמור, אם יש מין של פרי ששכיחות הערלה בו היא מעל 10%, אין לקנות פרי זה בשוק, אלא אם כן יש על החנות פיקוח כשרות.⁵

ב. כאמור כמה מן הגישות ההלכתיות הללו מתבססות על 'רשימות הערלה'. רשימות אלו נערכות על סמך נתוני הנטיעות של כל שנה והשוואתם לכלל הנטיעות בארץ בכל מין של פרי בשנים הקודמות. **לענ"ד אין לסמוך על רשימות אלו להלכה**, מפני שנקודת המוצא שלהן מוטעית. הרשימות מתעלמות מעובדות, שחלקן לחומרא וחלקן לקולא: 1. כאמור הרשימות מבוססות על כמות הנטיעות. אך בחלק מן הנטיעות משתמשים בשתילים ממשותלות מפוקחות, שמניין שנות הערלה של שתיליהן אינו מתחיל מן הנטיעה בשטח אלא מהכנת השתיל במשתלה (מפני שמעבירים את השתיל בגוש אדמה ועוד).⁶ 2. יש חקלאים דתיים שאינם משווקים פירות ערלה. 3. יש פיקוח הדוק של הרבנות הראשית על המטעים, שגורם לכך שרבים מן החקלאים אינם משווקים פירות ערלה ולו מסיבות כלכליות. 4. לעומת זאת, 70% מן הפירות משווקים ברשתות הגדולות, שבהם יש פיקוח כשרות, ולכן פירות הערלה מגיעים לשווקים הפתוחים בלבד. לכן כאמור, המידע המובא ברשימות אינו רלוונטי, אין

3. חזון איש, יו"ד סי' לז ס"ק יד; דרך אמונה, הל' מע"ש פ"ט ס"ק מח (עמ' שנא); שו"ת מנחת יצחק, ח"ז סי' צו; שו"ת יביע אומר, ח"ו יו"ד סי' כד; ישועת משה, א יו"ד סי' יד.

4. דרך אמונה שם; הרה"ג יעקב אריאל, מובא בחבל נחלתו ח"ג, עמ' 152-153.

5. מו"ר הגר"י אריאל לא ציין אחוזים ולא דיבר על 'רשימות הערלה', אלא דיבר ב'מיעוט מצוי'. כלומר פירות ששכיחות הערלה בהם היא גבוהה יחסית - אסור לקנותם. אמנם לרוב בימינו נוהגים הפוסקים להמיר 'מיעוט מצוי' ב- 10%, אך אין הכרח להמיר כך, עי' במאמרנו 'חובת הבדיקה של פירות נגועים במיעוט מצוי', תחומין כט, עמ' 312-313.

6. משיחה עם ד"ר משה זקס, מתברר שבעת ניתוח הממצאים הוא לוקח בחשבון את השתילים שיש פיקוח עליהם, אם כי באופן חלקי. כמו כן הוא לוקח בחשבון גם את ההבדלים בין כמות היבול של עצי פרי בשנותיהם הראשונות לבין כמות היבול של עצי פרי בוגרים.

לסמוך על הרשימות להלכה, אף שבכל זאת הן נותנות אינדיקציה כללית על מציאות הערלה בשווקי הארץ.

סיכום והנחיות מעשיות

1. יש לקנות פירות בשווקים מפוקחים על ידי מוסד כשרות ('ללא חשש ערלה') או ברשתות גדולות, שכאמור רובן מפוקחות ויש בהן השגחה.⁷
2. מי שכבר קנה פירות בשוק, בחנות שאין בה השגחה (בדיעבד), או לחילופין מי שגר במקום שאין שם חנות עם השגחה, ואין שם רשת גדולה (לא מצוי), יכול לסמוך על הדעות שפירות השוק נחשבים 'פריש', ומותר לאכול אותם. אמנם בפירות בכירים או אפילים (פירות מתחילת עונה או מסוף עונה) וכן בפירות אקזוטיים, יש להקפיד יותר, ואין לאכול פירות אלו, כי החשש שיש מהם פירות ערלה גדול יותר.
3. מי שקיבל פירות מאדם שמגדלם בגינתו ואינו יכול לברר האם הפירות כבר אינם ערלה (או שלא נעים לו לברר זאת) - אסור לו לאכול את הפירות, כי אז נחשבים הפירות 'קבועים'.

7. הראשון לציון הגר"מ אליהו (שם) הדגיש את העובדה שעקרונית, גם בשוק אפשר לברר את מקור הפירות, על ידי בדיקת הקודים המודפסים על הארגזים. לכן לדעתו, יש על הפירות דין 'קבוע'. אמנם משיחה עם אג' מיכאל קורצויל, מתברר שפעמים רבות יש ערבוב של ארגזים, או שמגיעים פירות בלא ציון מקורם.